

Shree Prakashan.

Sr. No. 48/2/B. Anand park, Prerna School Road Road, Ambegaon (Bk). Pune: 411046. (India) Contact: 09422566159/ 09527447998.

Ref:07/21,F-2021

IMEJ: International Multidisciplinary E- Journal. ISSN: 2277-4262.

CERTIFICATE

This is to certify that the research paper entitled

Traditional Ideologies Of Nirmalas In Nirmal Panth Pardipika:

A Historical Significance

Authored

Dr.Sarita Rana

Head, PG.Deptt. of History, Dasmesh Girls College, Mukerian, Distt. Hoshiarpur, Punjab.

Paper was reviewed by double blind peer review committee. The paper is original and innovative. It is published in International Multidisciplinary e-Journal, ISSN 2277- 4262. Scientific Journal Impact Factor: 6.992 Vol-10, Issue-2, Feb, 2021.

> Prof. Kakasaheb D. Shinde EDITOR IN CHIEF: IMEL International Multidisciplinary E- Journal

www.shreeprakashan.com

String of the

Traditional Ideologies Of Nirmalas In Nirmal Panth Pardipika:

A Historical Significance

Dr. Sarita Rana

Head, PG.Deptt. of History, Dasmesh Girls College, Mukerian, Distt.Hoshiarpur, Punjab.

Abstract

Religion is an integral part of human society. As society develops, we find religion growing and divided into many major and minor denominations. We have so many branches of every cult which is known as 'sect', 'panth', 'sampardaya', etc. To define a movement as 'religious' does not require that, we define exactly what we mean by 'religious'. Religion is difficult to define with any precision. Every religious movement is, to some degree, a socioreligious movement.

Key Words: Nirmala, Sect, Panth, Sampardaya.

The major part of this paper is on 'sects' or 'sectarian movements'. Scholars have sometimes questioned the appropriateness and accuracy of these terms. The English word 'sect' and its European language equivalents have become associated with a fairly specific set of characteristics. The classic attempt to define and analyses the meaning of 'sect' in a mostly Euro-American and Christian context is that of Ernest Troeltsch (1931). Who developed a conceptual contrast between 'sect' and church. Roughly speaking, sects are viewed as small enthusiastic and voluntary organizations that impose a great deal of doctrinal and beahvioural conformity on their members. Churches, on the other hand are viewed as large organizations that demand less conformity from their members who usually belong to church because their parents and grandparents did. Successful sects tend to gradually become churches, a process called 'The transition from sect to church'. To make matters more confusing, scholars have introduced further conceptual categories such as 'denominations', 'cults', 'new religious movements', and

List of UGC approved journals 2020

List from www.openacessjournal.com, or www.ugc-journal-list.website

The UGC-CARE List is dynamic. If any good quality journal is missing, it may be submitted by following the prescribed process. If any undeserved journal is found anywhere in the List. The UGC-CARE List is classified into

- i) Sciences
- ii) Social Sciences
- iii) iii) Arts and Humanities and
- iv) Multidisciplinary based on All Science Journal Classification (ASJC) codes, which are created and maintained by Scopus (Elsevier Science).

 Journals indexed in Web of Science as well as Scopus or discontinued are not included in the count.

Journal Title	Publisher	ISSN	E-ISSN
Acta Fytotechnica et Zootechnica	Slovak University of Agriculture in Nitra	1335- 258X	1336- 9245
Acta Geographica Debrecina, Landscape and Environment Series	Department of Landscape Protection and Environmental Geography, University of Debrecen	1789- 4921	1789- 7556
Acta Graphica	Faculty of Graphic Arts, University of Zagreb	0353- 4707	1848- 3828
Acta Universitatis Apulensis	Department of Mathematics and Informatics, University of Alba Iulia	1582- 5329	NA
Acta Universitatis Matthiae Belii Series Mathematics	Department of Mathematics Faculty of Natural Sciences, Matej Bel University	1338- 712X	1338- 7111

Journal Title	Publisher	Issn=	
Bhav Anubhandh	Marathi Sahitya Mandal		
Biolinguistics	Department of English Studies, University of Cyprus	NA NA	N,
Black Camera	Indiana University Press	1536	14 34
Bookbird: A Journal of Internatinal Children's Literature	The Johns Hopkins University Press	3155 1918.	19. 42:
Bulletin of Deccan College Post- Graduate and Research Institute	Deccan College Post- Graduate & Research Institute	6983 0045- 9801	73: NA
Journal Title	Publisher	ISSN	E-k
Chintan- Srijan	Asthabharthi Bharthi Delhi	0973- 1490	NA
CLIO An Annual Interdisciplinary Journal of History	Corpus Research Institute	0976- 075X	NA
Cognitextes	Association Francaise de Linguistique Cognitive	NA	195 532
Comparative Philosophy	Center for Comparative Philosophy, San Jose State University	NA	215 601
Dance Education in Practice	Taylor and Francis	2373- 4833	237 484
Darsaniki	Department of Philosophy, Mahatma Gandhi Kashi Vidyapith	2230- 7435	NA
Dastavej	Central Institute of Hindi	2348- 7763	NA
Dhimahi	Chinmaya International Foundation Shodha	0976- 3066	NA

CLIO: An Annual Interdisciplinary Journal of History
ISSN: 0976-075X (Print)
Vol-10, No.-1, June (2021) PP: 28-32

POLITICAL AND SOCIAL MILIEU OF NANAK'S ERA: A HISTORICAL PERSPECTIVE

Dr. Sarita Rana

*Head, PG.Deptt. of History, Dasmesh Girls College, Mukerian, Distt. Hoshiarpur, Punjab.

ABSTRACT

Of all the provinces of India, the Punjab, the point of impact between India and ever moving peoples of the North-West, must always have a peculiar interest to a student of Indian History. Similarly, in the history of the Punjab, there is no other feature so interesting as the history of the Sikhs. The legacies of the Sikh past are related to the historical situations in which they evolved after the enunciation of a new religious ideology by Guru Nanak as the basis of a new social Order. The peaceful evolution of the Sikh Panth into a distinctive socio-religious Order under his first four successors during the sixteenth century took place in a politico-administrative framework marked by relative peace and prosperity.

Keywords: Nanak, Religion, Milieu, Ideology, Panth

Diverse religious beliefs and cultures which existed in India before Guru Nanak, created dissentions and confusion in Indian social set-up. As a result, ignorance, superstitions, hypocrisy, idolatry, caste and class distinctions were the orders of the day. There were different schools of thought that present different religious philosophies and methods for achieving supreme bliss. This further increased mental darkness and confusion and made the people pessimistic by developing in them a disgust for life. Era of Guru Nanak's birth was very threshold of a momentous period in Indian history. In the course of his lifetime, he witnessed the dominance and the decline of the Lodhi Sultanate, and its final extinction by Babur. At the time of Nanak, religion, always a complex subject, in the Punjab was made more complex by the mutual, albeit peripheral, influences of Islam on some indigenous forms of belief and of the Indian environment on Islam. At certain levels and in certain spheres, it was not easily possible to distinguish one form of belief from another. But to emphasize this would be to overlook the great strength which the entrenched 'orthodoxies', both in Hinduism and Islam, still possessed.

Nanak not only founded a new religion, but, he is a bridge between man and God. Guru Nanak's composition tell us about God, His nature and attributes and His relation with man and universe. During his life time, Baba Nanak grasped the true principles of religious reform and enunciated them

clearly. His views were more profound and comprehensive than those of his predecessors. He laid the foundation of a fraternity based on equality in race, equality in creed, equality in political rights and equality in religious hopes and aspirations. Guru Nanak's attitude to contemporary religion is informed by ideas and values which induced him not to identify with any of the existing forms of established religion. In fact, he did apply those ideas consistently to evaluate all contemporary belief and practice existed but offered a common meeting ground to the diverse religions in the compromise he proposed. He did not pose a prophet nor assumed the dignity of a ruler, but preached as an humble servant of God to whom the right path has been shown. He never meant to add one more sect to those already existed but offered a common meeting ground to the diverse religions in the compromise he proposed.

I

The East has been the birth place of many religions and the world famous creeds and dogmas have first seen light in this land of sunshine, culture, learning and speculative sciences. The West has specialized in the development of political ideals, and has evolved democracy and constitutionalism. India has had its share in the evolution of faiths and beliefs and the Hindus have contributed a deal towards philosophy, religion, theology and metaphysics. Diverse religious beliefs and cultures which existed in India before Guru Nanak, created dissentions and confusion in Indian social set-up. Various schools of thought had advocated different religious philosophies and methods for achieving supreme bliss. This further increased mental darkness and confusion and made the people pessimistic by developing in them a disgust for life.1 Guru Nanak was born on the threshold of a momentous period in Indian history. In the course of his lifetime, he witnessed the dominance and the decline of the Lodhi Sultanate, and its final extinction by Babur in 1526.2 Mcleod writes that, 'it was not as a casual witness that he observed the events which brought the down fall of the Lodhi's and its replacement by Mughal rule.'3 Moreover, in the circumstances of the times a measure of prosperity would have been a natural development. It seemed to Mcleod that 'Guru Nanak was born into a favoured period, at least as far as security and

देवाना पदा सुराविर्धानुसवास्ता। घर० १/१६६//२

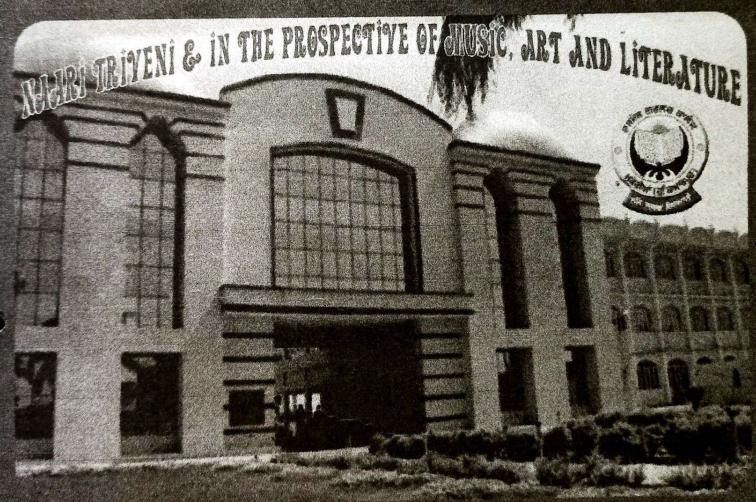
Impact Factor 3.811

ISSN: 2395-7115 Mukeria Seminar Volume 2021

Bohal Shodh Manjusha

AN INTERNATIONAL PEER REVIEWED & REFEREED
MULTIDISCIPLINARY & MULTIPLE LANGUAGES RESEARCH JOURNAL

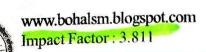

मम्पादक : डॉ. नरेश सिहाग एडवाहरैड

Publisher:

Gugan Ram Educational & Social Welfare Society (Regd.) 202, Old Housing Board, Bhiwani, Haryana-127021

Research paper on Living beyond life: Decoding Amrita Sher-gill through her Art practice Rippendeep Kaur 97-108 Status of Women in India: A Historical and Contemporary Perspective Portrayal of Women in 114-118 Prabhjot Kaur Indian Art Mai Mussamat 'The Ladder of Success' of Maharaja Ranjit Singh 23. 119-125 Ruchika Position of Women during Earliest Socio-Religious 24. 126-137 Sarita Rana Reform Movements in Medievl Punjab Women Empowerment: Challenges and Opportunities Supriya Jyoti Naryal 138-143

Bohal Shodh Manjusha

ISSN: 2395-7115

Mukeriya Webinar Visheshank 2021 Page No.: 126-137 INTERNATIONAL PEER REVIEWED & REFEREED MULTIDISCIPLINARY & MULTIPLE LANGUAGES RESEARCH JOURNAL

Position of Women during Earliest Socio-Religious Reform Movements in Medievl Punjab

Sarita Rana

Head, Assistant Professor in History, P.G Department, Dasmesh Girls College, Mukerian. (Hoshiarpur).

Abstract :-

While scrolling the pages of history, we are able to judge that the condition of women remained unchanged. No doubt we have found a scholars ladies like Apala, Ghosa, Vishavara, Lopamundra, Matri, Gargi and Vakanavi in Vedic as well as later Vedic period. But in real sense in Indian society she has been victims of humiliation, torture and exploitation for as long as we have written records of social organization and family life, In 'smritis' ['remembered' class of religious Literature consisting of Law books, epics and Puranas.] it was written that women could not be accepted as witness in Judicial cases [auja Singh, History of the Punjab, Vol-III, Punjabi University Patiala, 2002, p-263.].

In fact women became the worst victims of instability and their position was at its lowest ebb. They were in chains made up of Infanticide, child marriage, sati, illiteracy and purdah system etc. We have found all the social oppression in Medieval age also. In fact Alberuni traces a woman picture and says, 'If a wife loses her husband by death she cannot marry another man. She was either forced to burn herself alive with the corps of her husband or was forced to cut her hair, wear dirty clothes and do the meanest work in household.' [Loc.Cit.]

If we can trace the picture of women in Punjab then we find all the Gurus [Means 'Preceptor' and for the Hindus has normally indicated a human teacher. 'Guru' Came to be identified with the inner 'voice' of Akal Purakh.] efficiently played a crucial role against these oppressions. In Punjab firstly Gurus were raised their voice against the social evils and upliftment of the women. Especially Guru Nanak [Guru Nanak (1469-1539): The first Guru of the Sikhs. Sikhs date the foundation of the Panth from his life of teaching and example.] and Guru Amar Dass (1479-1574):Third Guru, born in Basarke, the son of Tej Bhan Bhalla.], both condemned all the evils reality to women. Guru Nanak was saying in the favour of women:

Bhand Jamiea Bhand Nimea Bhand Mangan Vivah

Bhand Hovea Dost Bhand Chale Rahe

Bhand mua Bhand Bhalian Bhand hove Bandan

So keon manda akhie Jit Jame Rajan [Born of women, brought up by women engaged and

द्वाचा परा प्रसासम्बद्धातम् स्ट १/२६/२

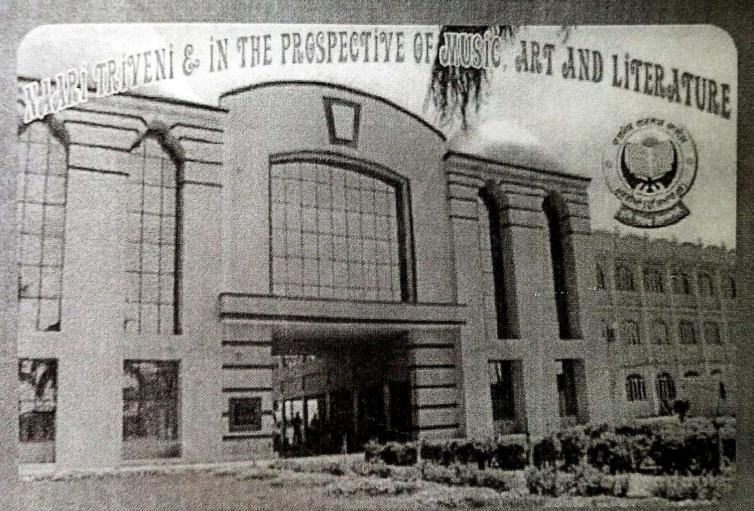
Impact Factor 3.811

ISSN: 2395-7115 Mukeria Seminar Volume 2021

Bohal Shodh Manjusha

AN INTERNATIONAL PEER REVIEWED & REFEREED
MULTIDISCIPLINARY & MULTIPLE LANGUAGES RESEARCH JOURNAL

सम्पादक : डॉ. नरेश सिहाग एउटांटीट

Publisher

Gugan Ram Educational & Social Welfare Society (Regd.) 202, Old Housing Board, Bhiwani, Haryana-127021

स्त. चौ. मुगनराम सिहाग व उनकी छोटी बहन स्त. श्रीमती गीना देवी के शुभाशीवदि से प्रकाशित JOURNAL OF HUMANITIES, COMMERECE, SCIENCE, MANAGEMENT & LAW

BIL Bohal Shodh Manjusha

AN INTERNATIONAL PEER REVIEWED & REFEREED MULTIDISCIPLINARY & MULTIPLE LANGUAGES RESEARCH JOURNAL

Vol. 13

ISSUE-5(2)

(MAY-2021)

ISSN: 2395-7115

प्रेरणा :

ची. एम. सिहाग

प्रधान सम्पादक :

डॉ. कर्जनीत कौर

प्राचार्या. दसमेश गर्ल्ज कॉलेज चक्क अल्लाह बख्श, मुकेरियां (पंजाब)

विशेषांक सम्पादक :

विशेषांक उप-सम्पादक :

विशेषांक उप-सम्पादक :

डॉ. रीना कुमारी

प्रो. शिवानी नारद

डॉ. आकांक्षा वर्मा

विमागाध्यक्ष हिन्दी.

अध्यक्ष, संगीत विमाग

अध्यक्ष, ललित कला विमाग

दसमेश गर्ल्ज कॉलेज चक्क अल्लाह बख्श, मुकेरियां (पंजाब)

सम्पादक :

डॉ. नरेश सिहाग एडवोकेट

एम.ए (समाजशास्त्र, लोक प्रशासन, हिन्दी शिक्षा शास्त्र, पत्रकारिता). एम फिल (समाजशास्त्र, हिन्दी) एम. लिब. एल-एल.बी. (ऑनसी). डिप्लोमा पंचायती राज (रजत पदक विजेता), पी एच.डी. (हिन्दी) विभागाष्यम हिन्दी एवं शोच निर्देशक

टाटिया विश्वविद्यालय, श्रीगंगानगर-335001 (राज्.)

प्रकाशक :

गुगनराम एजुकेशनल एण्ड सोशल वैलफेयर सोसायटी (रजि.)

202. पुराना हाऊसिंग बोर्ड, भिवानी-127021 (हरियाणा)

क्य मंजाया वाली विकास एक

N.	कम मज़्या बारी ज़िरोजी विशेषांक-मई	EUZ I	
١.	शुभकामना संदेश	लेखक	the .
2.	समादकीरा	हॉ. कर्जाजीत कीर	9-10
3.	उप-सम्पादक की कलम हो	हों. रीमा कुमारी	11-11
4.	उप-सम्पादक की कलम हो	धो. शिवानी नारव	12-12
5.	हास्त्रीय संगीत द्वारा चरित्र निर्माण में महिलाओं की भूमिका	हों. भाकांबा वर्मा	13-13
6.	मध्यकालीन हिन्दी साहित्य में मीसवाई का योगदान	डॉ. गीतांजलि मरोज़	14-18
7. 31	मचुनिक युग में महिला सम्बन्धिक	शात्वाज आतम	19-23
 आचुनिक युग में महिला सहाक्तिकरण हेतु सरकार का प्रयास 		वाल किहीर राम भगत	
8.	बौद्र दर्शन एतं महिलाएँ	हॉ. अर्चना सिंह	24-28
		हों. सन्जू चलाना बनान	29-33
	िरीहा पंकन के व्यंग्यों में चित्रित नारी-गीयन का संघर्ष एवं समस्याएँ	डॉ. आर.के. पाण्डेरा.	
,		चुन्नीलाल	34-39
	उ	महिपाल सिंह कुटियाल	40-44
	रागायाच्या संगात म माहलामा का योगदान	डॉ. तगसा	45-49
	12. वर्तमान परिदृश्य में महिलाओं की दिवति	मुकेश चीहान	50-54
	13. मनुस्मृति और नारी जाति	डॉ. विवेक आर्य	55-56
	14. भारतीय रंगमंच में बहुआसामी भूमिका निभाती स्त्री		
	रंगकर्मियों का रंग विमर्श	रावलम	57-6
	15. भारतीय नारी क चदलता स्वरूप समकलीन हिन्दी क्वानियाँ में	डॉ. सुसन अतक्स	62-7
	16. ਪੁਾਚੀਨ ਕਾਲ : ਔਰਤ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ	ਭਾ. ਮਨਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ	71-7
	17. ਨਾਰੀ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ –'ਚੁੱਪ ਦੀ ਚੀਖ'	ਛਾ.ਕੁਨਵੈਤ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ	76-8
	18. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੀਬ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਏਤਨਾ	डा. मुधर्दिएत लैत	81-8
	19. Where do women stand today? An enquiry	Avijit Mandal	86-9
	20. Education and Women Empowerment	Iqbal Kaur	91-9

21. Research paper on Living beyond life: Decoding Rippendeep Kaur 97-108 Amrita Sher-gill through her Art practice Status of Women in India: A Historical and 22. Contemporary Perspective Portrayal of Women in 114-118 Prabhjot Kaur Indian Art Maharaja Raujit Singh Mai Mussamat 'The Ladder of Success' of 119-125 Ruchika 24. Position of Women during Earliest Socio-Religious 126-137 Dr. Sarita Rana Reform Movements in Medievi Punjah Women Empowerment: Challenges and Opportunities Supriya Jyoti Naryat 138-143 25. 144-151 ਭਾ. ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦਾ ਸਥਾਨ 152-158 हों. रीवा कुमारी

सत्यम्, शिवम्, सुदंरम्

Page No. : 152-158

AN INTERNATIONAL PEER REVIEWED & REFEREED MULTIDISCIPLINARY & MULTIPLE LANGUAGES RESEARCH JOURNAL

सत्यम्, शिवम्, सुदंरम्

-डॉ. रीना कुमारी

विभागाध्यक्ष हिन्दी, दसमेश गर्ल्ज कॉलेज चवक अल्लाह बख्या, मुकेरियां (पंजाब)

श्री जयशंकर प्रसाद ने 'कामायनी' में कहा है- 'बन जाता सिद्धांत प्रथम फिर पुष्टि हुआ करती है।" लगभग एक शताब्दी का उदय हुआ- 'सत्यम्, शिवम्, सुंदरम्' ।' खोज के पश्चात् ज्ञात हुआ कि इस वाक्य का सर्वप्रधम प्रयोग विश्व कवि गुरूदेव रवीन्द्रनाथ ठाकुर के पिता महर्षि देवेन्द्रनाथ ठाकुर ने किया था। कुछ लोगों की मान्यता थी कि बंगाल के ब्रह्म समाज में पहले इसका प्रचलन हुआ। हिन्दी में यह वाक्य बंगाल की देन माना जाने लगा। कुछ विद्वानों की सम्मति में 'सत्यम्, शिवम्, सुंदरम्' न विदेश से आया है, न ही किसी धर्म-सम्प्रदाय स और न ही किसी सूक्ति का अनुवाद है। यह विशुद्ध भारतीय है। भारतीय विचारधारा भगवान् के गुणानुवाद को ही साहित्य में प्रमुख स्थान देती आई है।

भारतीय दृष्टि में ईश्वर सिच्चिदानंद रूप है। यह 'सिच्चिदानन्द' (सत्, चित्, आनंद) समन्यवादी भारतीय दृष्टि का मूलाबार है। जो नित्य, श्रेष्ठतम्, सत्तायुक्त, धार्मिक, उच्चतम है, वही सत् है। जो चैतन्य, चेतनायुक्त, अग्निमय, ज्ञानमय है हमारी चित्तवृत्ति में समाया हुआ है, जो आत्मवान है, जिसमें चुनने की शक्ति विद्यमान् है. वहीं चित् हैं और जो हर्पप्रदाता है वहीं आनंद है, सत् भी ब्रह्म है, चित् भी ब्रह्म है और आनंद भी ब्रह्म है। भारतीय दृष्टि इसी ब्रह्म का चिंतन करती हुई आनंद का अनुभव करती है, साहित्य में भी वह इसी ब्रह्मानंद सौहार्दयता के दर्शन करती है। साहित्य के दो पक्ष हैं- भाव और कला। भाव पक्ष के दो प्रधान तत्व हैं बुद्धि और कल्पना। बुद्धि सत्यम् का प्रतिनिधित्व करती है और कल्पना शिवम् की। साहित्यकार अपनी कृति को यथार्थ के माध्यम से शिवत्व प्रदान करता है। सुंदरता के लिए अलंकार या आमूषणप्रियता भारतीयता का स्वभाव रहा है। भारतीय नारी पुरुष भी देह पर अलंकार घारण करते आए हैं। सुंदरता के लिए ही साहित्य में भी अलंकारों की योजना की गई है। हमारा समस्त साहित्य, वह चाहे काव्य हो, नीति काव्य हो, व्यवहारिकता की कसौटी पर खरा उतस्ता है। गीता में सत्य, प्रिय और हितकारी वाणी की सराहना की गई है।

'अनुदेगकरं, वाक्यं, सत्यं प्रियहितं च यत्।'

जो हितकारी है, वहीं शिव है और जो प्रिय है वहीं सुंदर है। इसी व्यवहारिक दृष्टि के कारण हमने सहित्य को हित सहित माना है। गोस्वामी तुलसीदास जी भी 'रामचरितमानस' में लिखते हैं :--

"कवित विवेक एक नहिं मोरै। सत्य कहउँ लिखि कागद कोरे।।"

बाबू गुलाबराय ने कहा है – साहित्य सुंदर को इसीलिए प्रधानता देता है कि कला में विचार के साथ प्रेपणीयता का भाव लगा रहता है। साहित्य में जन-जन का हृदय-द्वार खोलने की साँदर्य रूपी कुंजी है। इसी नारी त्रिवेणी विशेषांक 2021 (152)

बोहल सोच मंजूपा

देवानी पत्ना सुमनिर्माजुरानाभूगा माळ १/८६/१

Impact Factor 3.811

ISSN: 2395-7115
Mukeria Seminar
Volume 2021

Bohal Shodh Manjusha

AN INTERNATIONAL PEER REVIEWED & REFERÉED
MULTIDISCIPLINARY & MULTIPLE LANGUAGES RESEARCH JOURNAL

सम्पादक : डॉ. नरेश सिहाग पहुंचीटीट

Publisher:

Gugan Ram Educational & Social Welfare Society (Regd.)

alect शाध मञ्जूषा Bohal Shodh Manjusha

AN INTERNATIONAL PEER REVIEWED & REFEREED
MULTIDISCIPLINARY & MULTIPLE LANGUAGES RESEARCH JOURNAL

Vol. 13

ISSUE-

(2021)

ISSN: 2395-7115

प्रेरणा :

चौ. एम. सिहाग

प्रधान सम्पादक :

डॉ. कर्मजीत कौर

प्राचार्या, दसमेश गर्ल्ज़ कॉलेज चवक अल्लाह वख्श, मुकेरियां (पंजाव)

विशेषांक सम्पादक :

विशेषांक उप-सम्पादक :

विशेषांक उप-सम्पादकः

डॉ. रीना कुमारी

प्रो. शिवानी नारद

डॉ. आकांका वर्मा

विभागाध्यक्ष हिन्दी,

अध्यक्ष, संगीत विभाग

अध्यक्ष, ललित कला विभाग

दसमेश गर्ल्ज कॉलेज चक्क अल्लाह वख्श, मुकेरियां (पंजाव)

सम्पादक :

डॉ. नरेश सिहाग एडवोकेट

एम.ए. (समाजशास्त्र, लोक प्रशासन, हिन्दी शिक्षा शास्त्र, पत्रकारिता), एम.फिल (समाजशास्त्र, हिन्दी) एम. लिय., एल-एल.यी. (ऑनर्स), डिप्लोमा पंचायती राज (रजत पदक विजेता), पी.एच.डी. (हिन्दी) विभागाच्यक्ष हिन्दी एवं होच निर्देशक

टांटिया विश्वविद्यालय, श्रीगंगानगर-335001 (राज.)

प्रकाशक:

गुंगनराम एजुकेशनल एण्ड सोशल वैलफेयर सोसायटी (रजि.)

202, पुराना हाऊसिंग बोर्ड, भिवानी-127021 (हरियाणा)

_{ह्युअ} कामना संदेश	लेखक	पृथ्
	हॉ. कर्गजीत कीर	9-10
सम्पादकीय	हॉ. रीना कुमारी	11-11
उप-सम्पादक की कलम से	प्रो. हिावामी नारद	12-12
उप-सम्पादक की कलम से	डॉ. आकांक्षा वर्मी	13-13
ह्यास्त्रीय संगीत द्वारा चरित्र निर्माण में महिलाओं की भूमिका	हॉ. गीतांजलि अरोड़ा	14-18
मध्यकालीन हिन्दी साहित्य में मीराबाई का योगदान	शाह्याज आलम	19-23
आधुनिक युग में महिला संशक्तिकरण हेतु सरकार का प्रयास		
	हॉ. अर्चना सिंह	24-28
बौद दर्शन एवं महिलाएँ	डॉ. सन्जू चलामा यजा	ज 29-33
गिरीश पंकज के व्यंग्यों में चित्रित नारी-जीवन	डॉ. आर.के. पाण्डेय.	
का संघर्ष एवं समस्याएँ	चुन्नीलाल	34-39
कुमाऊंनी लोकगीत और सामाजिक परम्परा	महिपाल सिंह कुटिया	
भारतीय क्लासिकल संगीत में महिलाओं का योगदान	डॉ. तमसा	45-49
वर्तमान परिदृष्टय में महिलाओं की स्थिति	मुकेश चीहान	50-54
मनुस्मृति और नारी जाति	डॉ. विवेक आर्य	55-56
भारतीय रंगमंच में बहुआयामी भूमिका निभाती स्त्री		57-61
रंगकर्मियों का रंग विमर्श	राबनग	
क किया महामा सम्मानी हिन्दी कहानियों में	डॉ. सूसन अलक्स	62-70
	ਛਾ, ਮੁਨਿੰਦਰਜੀਤ	वेच 71-75
. ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ : ਔਰਤ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ	ਡਾ.ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ	ਗਣਾ 76-80
. ਨਾਰੀ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ –'ਚੁੱਪ ਦੀ ਚੀਖ'	ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ	
. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਬ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਚੇਤਨਾ		
9. Where do women stand today? An enquiry	Avijit Mandal	
0. Education and Women Empowerment	Iqbal Kaur	91-96

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ : ਔਰਤ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ

-ਡਾ. ਮਨਿੰਦਰਜੀਤ ਕੋਰ

Asstt. Prof in Punjabi, Dasmesh Girls College, Mukerian

_{ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ} ਵਿ'ਚ ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸਾਹਿਤ ਭਾਰਤ ਰੂਪ ਵਿ'ਚ ਸਾਨੂੰ ਰਿਗਵੇਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿ'ਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰੋਤ ਮਿਲਦਾ ਵਿੱਚ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾਰੀ ਸੰਸਕ੍ਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੁ'ਢਲਾ ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਸਮਾਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਹੈ। ਵੈਦਿਕ ਸਾਹਿਤ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਹ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਾਹਿਤ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੇਦ ਜਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਜਾਣ ਭੂਮਲ ਹੈ। ?ਵੇਦ ਸ਼ਬਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ?ਵਿਦ? ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਉੱਤਮ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਗਿਆਨ।? ਲਾਹੇ ਤੋਂ ਵਿ'ਚ ਜਦੋਂ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਨਿਵਾਸੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਰਸਣੀਕਤਾ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਲ'ਗ _{ਗਏ ਅਤੇ} ਕੁਦਰਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਲਪਨਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤ ਗੀਤਾਂ ਵਿ'ਚ ਕਰਨ ਲ'ਗੇ। ੍_{ਵੈਦਿਕ} ਕਾਲ ਵਿ'ਚ ਚਾਰ ਵੇਦ : ਰਿਗਵੇਦ, ਸਾਮਵੇਦ, ਯਾਜ਼ੁਰਵੇਦ, ਅਤੇ ਅਰਥ ਵੇਦ ਰਚੇ ਗਏ। ਰਿਗਵੇਦ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ, ਪਵਿ'ਤਰ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੀ ਬਾਣੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿ'ਚ 1017 ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿ'ਚ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ _{ਦਰਜ} ਹਨ। ?² ਵੈਦਿਕ ਸਮਾਜ ਵਿ'ਚ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਸਥਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਦਰ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਰਦੇ ਦੀ ਰਸਮ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੋਕ ਦੇ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਚ ਸਿ'ਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਵਿ'ਚ ਇਸਤਰੀ ਸੁੰਤਤਰ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉਦਾਰਹਣਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਰਤ ਵਿ'ਚ ਔਰਤ ਦਾ ਦਰਜਾ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਨਾਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਸੀ। ਵੇਦ ਦੇ ਇ'ਕ ਪੂਜਾਗੀਤ ਵਿ'ਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ?ਅਣਵਿਆਹੀ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਉ'ਚੀ ਸਿ'ਖਿਆ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੇ ਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਰਤ ਵਿ'ਚ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੰਤਰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ। ਆਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਉੱਚੇ ਮਾਣ ਦਬਾਅ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਵੇਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਸਨ। ਵਿਸ਼ਵਵਰਾ, ਲੋਪਮੁਦਰਾ, ਸਰਸਵਤੀ ਦੇ ਨਾਂ ਬਤੇ ਪ੍ਰਸਿ'ਧ ਹਨ। ਯਾਂਗਵਲਕ ਦੀ ਪਤਨੀ ਮੈਤਰੀ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸੀ। ਔਰਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿ'ਚ ਬੜੀ ਹੀ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਨ'ਚਣ ਵਾਲੀਆ ਲੜਕੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾ ਨੂੰ ਦੇਵਦਾਸੀਆਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੰਤਰਾਂ ਵਿ'ਚ ਨ'ਚਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਜਾ ਕੇ ਅਨੈਤਿਕ੍ਰਤਾ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿ'ਚ ਡਿ'ਗ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਬੜੀਆਂ ਬੁ'ਧੀਮਾਨ ਅਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ?³ ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਵਿ'ਚ ਅ'ਜ ਤੋਂ 4000 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿ'ਚ ਇਸਤਰੀ ਸਿ'ਖਿਆ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹਾਸਲ ਜਿਹੜੀ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਸਿ'ਖਿਆ ਨੂੰ ਸੀ। ਉਹ ਮਰਦਾਂ ਵਾਂਗ ਪੁਸਤਕ ਵੀ ਲਿਖਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਲਿਖੀਆਂ ਵੈਦਿਕ ਤੁਕਾਂ Impact Factor - 6.625

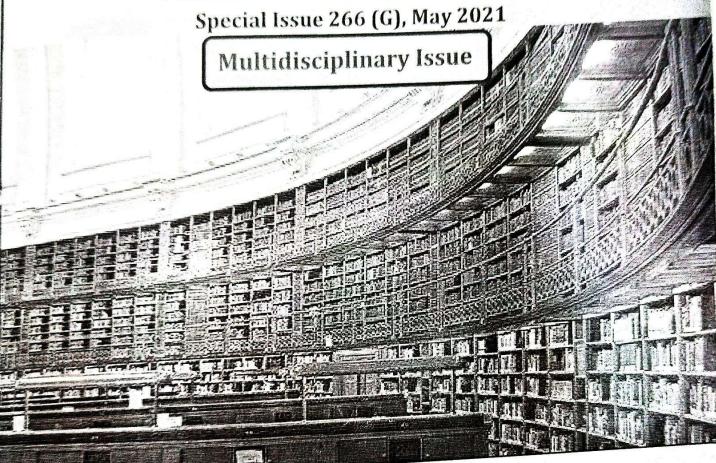
E-ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

IOURNEY RESEARCH

International E-Research Journal

PEER REFEREED & INDEXED JOURNAL

Guest Editor -Dr. C. S. Kakade Principal, Anandibai Raorane Arts, Commerce & Science College, Vaibhavwadi, Dist. Sindhudurg [M.S.] India

Executive Editor: Asst. Prof. Kishor Waghmare Librarian Anandibai Raorane Arts, Commerce & Science College, Vaibhavwadi, Dist. Sindhudurg [M.S.] India

Chief Editor : Dr. Dhanraj T. Dhangar (Yeola)

This Journal is indexed in:

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

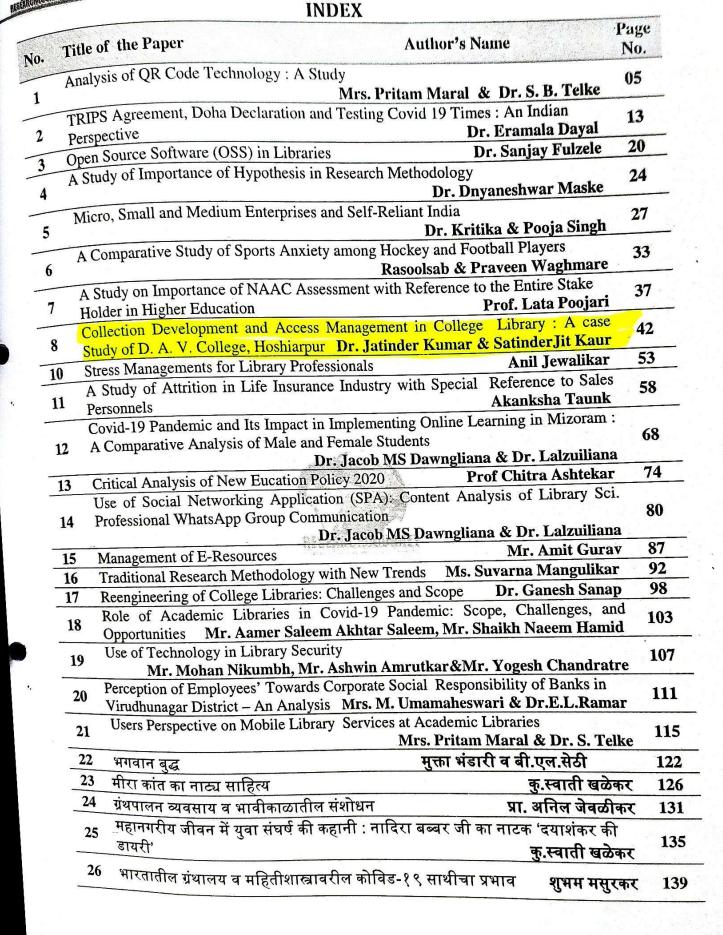
'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal

Impact Factor - (SJIF) - <u>6.625 (2019)</u>,

Special Issue – 266(G): Multidisciplinary Issue Peer Reviewed Journal

E-ISSN : 2348-7143 May- 2021

www.researchiournev.net

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal

Impact Factor - (SJIF) - 6.625 (2019). Special Issue - 266(G): Multidisciplinary Issue

Peer Reviewed Journal

E-ISSN: 2348-7143 May-2021

Collection Development and Access Management in College Library: A Case Study of D.A.V. College, Hoshiarpur

Dr. Jatinder Kumar

Librarian.

Lovely Professional University Phagwara, 9872842292,

E-mail: jatinder.24171@lpu.co.in

Satinder Jit Kaur

Research Scholar,

Lovely Professional University Phagwara, and Librarian, Dasmesh Girls College Chak Alla Baksh Mukerian 7308991313,

E-mail: lubanasatinder()5@gmail.com

Abstract:

The library is the lifeline of an educational institution. Keeping the concept in mind, the college management has duly invented in the library. The library provides an opportunity to the students to increase their knowledge. The main purpose of the present study is to examine the status, problems, and prospects of the college library and also investigates the collection development and access management in the college library of DAV College Hoshiarpur. The total population for this study was 51 respondents comprising of Librarian, other faculty members of the college, under graduate and post graduate students of the college. The major tool for data collection was questionnaire. Two types of questionnaire were designed one for librarian and other for library users. Librarian questionnaire and 50 copies of questionnaire were disseminated to the respondents, all the copies of questionnaire were returned, representing 100 %age. The data was analyzed using tables, graphs, and simple percentages.

Keyword: Collectiondevelopment, Access management, Library, College Library

Introduction:

In this digital age, libraries are acquiring more and more electronic resources because of their perceived benefits, such aseasy access to information and its comprehensiveness. The library has become a living and growing organism. It is the heart of an academic institution. It is a social institution with its major function to disseminate knowledge to all and sundry irrespective of any caste, creed, and religion. It performs the most sacred and pious work of illuminating the minds of the users through books and information on various streams. It is a place where books are stored for reading purposes. It plays an important role in the world by providing access to worldclass information resources and services, and it stimulates research in the country.

The word 'Library' has been derived from the Latin word "Liber" which means book(Dutta,1975). The word, used in many other countries to signify a collection of bookspublicly or privately, which is derived from Latinized Greek word 'Bibliotheca'. Hence we havebibliotheque in French, biblioteca in Italian and Spanish, bibliotek in German, biblioteka in Russian, and Toshosentsu in Japanese (Khanna, 1987). Thus we see that the word 'library' stands for a place where books are collected and placed on the shelves for reading. According to SR

SCHEMATIC DIVISION IN SIKHISM

DR. SARITA RANA

HOD, Department of History Email: saritarajput304u@gmail.com

Religion is an integral part of human society. As society develops, we find religion growing and divided into many Abstract major and minor denominations. We have so many branches of every cult which is known as 'sect', 'panth', major and settly cutt which is known as seet, panel, sampardaya', etc. The proposed attempt is focused on one of the regional aspects of Sikhism. The foundation of Samparda, aspects of Sikhism is laid down by Guru Nanak Dev in the medieval age. During this period Hinduism, Jainism and Buddhism were fully established in India for a very long period, including one new dimension entered in the shape of Islam. Sikhism was an early religion that flourished in the medieval era in Punjab. The concept of Sikhism passed through ten Gurus and in 1699 A.D., the tenth Guru, Gobind Singh founded Khalsa Panth and gave a new linage or direction to Sikh followers. The main motive was to snub the barriers of the caste system which shackled the society in very bad

Key Words: Hath Yog, Nath, Panth, Sikhism, Udasi, Yogi The Sikh Guru set many different aspects of society and one of them was their partial decision of succession. Guru Nanak set this tradition and chose his disciple Bhai Lehna as his successor. This tradition was followed by the next two Gurus. With time, Sikhism faced another problem i.e. sectarian development within the Sikh Guru's families and outside in the family. With the passage of time, we found more than a dozen sects in Sikhism. Some of them emerged by the disciples of Sikh Gurus and others in their family relations. The present attempt is on 'sects' or 'sectarian movements' in medieval Punjab. Scholars have sometimes questioned the appropriateness and accuracy of these terms. The English word 'sect' and its European language equivalents have become associated with a fairly specific set of characteristics. Sects are viewed as small enthusiastic and voluntary organizations that impose a great deal of doctrinal and behavioral conformity on their members. To make matters more confusing, scholars have introduced further conceptual categories such as 'denominations', 'cults', 'new religious movements', and various different types of sects in an effort to create more prices typologies."

Religious movements often called 'sects' in English language books and articles are 'panth', iii Sampradayiv, qaum' and paramparavi. The most common word for a social movement usually secular is andolan. Wider religious formations corresponding to a 'religion' such as Christianity, Buddhism, or Islam are in Hindi generally called dharma, though sometimes dharma, though sometimes the term mazahab'ii and iman'iii are used. Sikhs prefer to call their religion 'the Panth'. A literal but rather neologistic equivalent to the English term 'popular religious movement' is lok-pracalit

Panth is derived from a word meaning 'way' or 'path'. The primary meaning of sampraday is close to tradition, while that of qaum is 'nation' or 'community'. Parampara is equivalent to both 'tradition' and 'genealogy'. The term dharma is often closely equivalent to religion but also means 'law', 'moral order' and 'duty'. Mazahab is also roughly equivalent to religion but it has Arabic etymology and a Muslim association whereas dharma has a Sanskrit etymology

If we look at the relation between Hindu castes and Hindu sects from a more empirical and historical point of view, the Hindu sects-whether Vaishnava, Saiva, or Sakta - have followers who come from a wide range of castes. The and a Hindu and Buddhist association.ix vast majority of such sects have shown no significant tendency to evolve into either endogamous castes or selfcontained groups of castes. Examples include the Srivaishnavas in the South, the Ciatanyas in Bengal, the Vallabhas in western India, the Varakaris in Maharashtra and the Raamanandis in the north.x

The word 'sect' is as always, a misleading term to use as a translation of panth or sampradaya.xi Sects of Sikhism are sub-traditions within Sikhism that believe in an alternative lineage of Guru or having philosophical differences with the mainstream. If we talk about the early sect, sampradaya in Punjab then we have to find Nath sampardaya or sect of Nath yogis. There were several sects of Nath yogis. They are regarded as a single panth because they share a common allegiance to Gorakhnathxii, a common adherence to the hathya-yogaxiii technique, and the common observance of a particular custom. This is the practice of wearing large ear-rings (mudraxiv), a custom which has earned them the name of kanphat^{xv} (or 'split-ear') yogis. xvi The antecedents of the Kanphat yogis can be traced to the ancient tradition of

The Sanskrit word natha literally means lord, protector, patron, husband, owner, lord, master, etc. The word natha, its variants and verbs are found in the Vedic literature. The usage of the word natha as an epithet of the followers of Natha sect associated with the sidha Goraksha or Gorkshanatha is of medieval date. The dates of Matsyendranatha xvii and Gorkshanathas are very controversial, but they have generally placed between the 9th and 11th centuries A.Dxviii. The related Sanskrit term Adi Natha means first or original Lord and is a synonym of Shiva, the founder of the Nathas. Received: 18 Oct 2019 | Revised: 25 Dec 2019 | Accepted: 1 March 2020 Print Version

क्रम मंजूषा जारी श्रिवेणी विशेषांक-मई 2021

	विषय	लेखक	de
1.	युज्ञकामना संदेश	हॉ. वर्जनीत वीर	9-10
2.	सम्पादकीय	हॉ. रीमा कुमारी	11-11
3.	उप-सम्पादक की कलम से	प्रो. शिवामी माख	12-12
4.	उप-सम्पादक की कराम से	हॉ. आकांबा वर्मा	13-13
5.	ਵਰਤਮਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦਾ ਸਥਾਨ	ਡਾ. ਕਰਮਜੀਤ ਕੋਰ	14-21
6.	आधुनिक युग में महिला सशक्तिकरण हेतु सरकार का प्रवास	बाल किशोर राम भगत	
		हॉ. अर्चना सिंह	22-26
7.	बीड़ वर्शन एवं महिलाएँ	डॉ. सम्बू चलाना बजाज	27-31
8.	निरीश पंकन के व्यंग्यों में चित्रित नारी-नीवन	डॉ. भार.के. पाण्डेय,	
	का संघर्ष एवं समस्वाएँ	युम्बीलाल	32-37
9.	कुमाऊंगी लोकगीत और सामाजिक परम्परा	ब्रहिपाल सिंह कुटियाल	38-42
10.	भारतीय क्लासिकल संगीत में महिलाओं का योगदान	डॉ. तमसा	43-47
11.	वर्तमाम परिदृष्ट्य में महिलाओं की रिवति	मुकेश चीहान	48-52
12.	अनुस्मृति और नारी जाति	डॉ. विवेक आर्व	53-54
13.	भारतीय रंगमंच में बहुआवामी भूमिक विभाती रजी		
	रंगकर्मियाँ का रंग विमर्श	श्वनम	55-59
14.	आरतीय नारी वर बदलता स्यरूप समकातीन हिन्दी क्लानियों में	डॉ. सूराज अलक्त	60-68
15.	ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ : ਔਰਤ ਦਾ ਜੋਗਦਾਨ	ਭਾ. ਮਨਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ	69-73
16.	ਨਾਫੀ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ -'ਚੁੱਪ ਦੀ ਚੀਖ'	ਭਾ,ਕੁਲਵੈਂਤ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ	74-78
17.	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਨਾਫੀ ਚੇਤਨਾ	हा. सुधरिएक वेंच	79-83
18.	Where do women stand today? An enquiry	Avijit Mandal	84-88
19.	Education and Women Empowerment	Iqbal Kaur	89-94

Bohal Shodh Manjusha

Mukeriya Webinar Visheshank 2021

ISSN: 2395-7115 Page No.: 79-83

AN INTERNATIONAL PEER REVIEWED & REFEREED
MULTIDISCIPLINARY & MULTIPLE LANGUAGES RESEARCH JOURNAL

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਚੇਤਨਾ

-ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਨਾਰੀ ਚੇਤਨਾ ਤੇ ਨਾਰੀਵਾਦ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਉਲੀਕਿਆ ਤੇ ਪਰਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਉਂਜਿਉਂ ਸਮਾਜ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਉਠਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਤਰੰਗ ਦੀ ਨਵਜ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਉਲੀਕਦਾ ਹੈ। ਬੇਸ਼ਕ ਇਸ ਦਾ ਮੰਤਵ ਹੈ ਕਿ ਨਾਰੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀਆਂ ਔਰਤ ਦੀ ਅਜੇਕੀ ਸਥਿਤੀ ਕਾਰਨ ਹੀ ਔਰਤ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਗਈ।

ਜੇਕਰ ਸੋਚਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਨਾਰੀਵਾਦ ਹੀ ਕਿਉਂ ਚਲਾਉਣਾ ਪਿਆ, ਮਰਦਵਾਦ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪਈ? ਕਾਰਨ ਇਹੋ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਾਜ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਧੁਰ੍ਹਾ ਲਿੰਗ-ਭੇਦ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮਰਦ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਨਾਰੀਵਾਦ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਵਾਦ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨਾ ਪਵੇਗਾ। "ਨਾਰੀਵਾਦ ਸ਼ਬਦ 'ਫੈਮੀਨਜ਼ਮ' (ਢੲਮਨਿਸਿਮ) ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਫਰੈੱਚ ਰਾਹੀਂ ਆਇਆ। ਨਾਰੀਵਾਦ ਦਾ ਅਰਥ ਲਿੰਗ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਤੋਂ ਹੈ।" ਆਕਸਫੋਰਡ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਰੀਵਾਦ ਔਰਤ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਰਾਏ ਨੂੰ

ਸਮਰਥਨ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਵੈਬਸਟਰ ਇਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ (ਾਂੲਬਸਟੲਰ 'ਸ ਓਨਚੇਚਲੋਪੲਦਓਿ) ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਰੀਵਾਦ ਨਾਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਾਦ ਹੈ।

ਨਾਰੀਵਾਦ ਸ਼ਬਦ ਔਰਤ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵਾਦ ਹੈ। "ਨਾਰੀਵਾਦ ਪੂਰਖ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਮਰਦ ਵਲੋਂ "ਹਮ ਹੀ ਹੈ" ਦੀ ਸੂਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ "ਹਮ ਭੀ ਹੈ" ਦੀ ਸੂਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। " ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਨਤੀ ਵੇਖਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਭੂਗੋਲਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਚੱਖਣੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਰੀਵਾਦ ਸੰਕਲਪ ਪਹਿਲਾਂ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੌਲੀ ਹੈਲੀ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਨਾਰੀਵਾਦ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਵੇਂ ਦੌਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। "ਯੂਰਪੀ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਲੜਿਆ ਅਤੇ ਹੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਭਾਰਤੀ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਯੂਰਪੀ ਔਰਤ ਵਾਲੇ ਹੱਕ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਮਿਲੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਉਸਦੀ ਹੱਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਚੇਤਨਤਾ ਵਿਚ ਉਹ ਭੰਘਿਆਈ ਜਾਂ ਪਕਿਆਈ ਨਹੀਂ ਜੋ ਪੱਛਮ ਦੀ ਔਰਤ ਵਿਚ ਹੈ।"

ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 1910 ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਮਹਾਂ ਮੰਡਲ, 1917 ਵੱਮੈਣਜ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ 1927 ਵਿਚ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਵੋਮੈਨਜ਼ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਨਾਰੀਵਾਦ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਮਰਦ ਦਾ ਔਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਾਜਿਕ ਵਤੀਰਾ ਬਦਲਣ ਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤਰਸਯੋਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੇਸ਼ਕ ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਗੌਰਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਸੀ, ਪਰ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਔਰਤ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰੁਤਬਾ ਨੀਵਾਂ ਹੁੰਦਾ